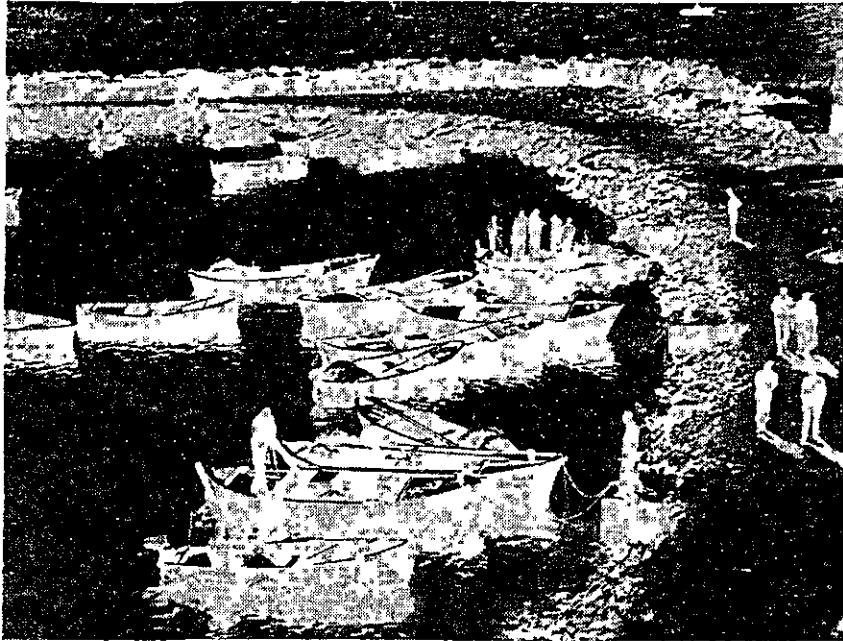

אגרות ממחנות המעצר בקפריסין*

אהרן זאב

צילום — יחושע זמיר (עירדור)

אחרי פרצוף מתגלה קודן: „אני” דוק עוטה אח עיני עם כל פרצוף, כעננים הקר לים העוברים את הירח בליל חורף יפה. נפלא הרגש להושיט לאדם את אושרו לידו. אזוני סופגות את ההמולה הטובה אשר לתר כונה שם, ליד האוטו הצבאי, מעבר לשערה. אני חש את הקצב של עלייתם אל האוטו, שומע פתאום את השירה הפורצת ויודע: שם כבר נמצאים 30 איש והאוטו זז. בקר צב של דפיקות לב חזורים פעמי האנשים לפני, ההמולה שמעבר לשער, דפיקת הרג לים והתחבילות על האוטו, השירה, רעש המכונית, חזרו של השירה במרחקים. עם האוטו האחרון נוסע גם אני, עולה האחרון. ידיים רבות נשלחות אלי לעזור לי ומכניסות אותי לביניהם באתבה. אפוף פעימת הלב בוח ואהבת האנשים, אני כאילו נמוג ביני-הם. השירה פורצת, האוטו האחרון עובר את חוטי התיל החוצה. חופש!

מזור לראות מחנה פליטים מתרוקן. משונה השמחה לראות מקום זה ההופך לשממה. הנה לפני חודש ימים רחשו כאן חיים של אלפי אנשים ואתה שמה, שמה באמת שהדחש הזה עבר ואיננו. הניגוד הזה שבמראה העיניים המעורר כרגיל עצב, והשמחה שבלב, משונה מאוד. את מבינה, איש עומד ורואה בית סוהר בוער, נמחה, וצוחל עם כליון הדברים. משונה, רגש מזור.

פמנוספה, 29.12.46

... חזרתי עתה מן האניה. שוב ליוויתי יהודים דים לאי. זו הפעם החמישית מאז שבתי כאן על האי. רחלה, לו ידעת את הרגש הנפלא הזה! אני הוא היושב ליד השער בצאתם, קודא לכל אחד בשמו, על פי רוב שם שאני נתתי לו, נותן לכל אחד בידו את הפיחקה לעליה ולוחץ את ידו בברכה. מסביב מצטופפים המאות המוכים. גוש תוסס אחד של מאות עיניים שטופות צהלה. פרצוף

פמנוספה, 27.12.46

... אתמול והיום הייתי במחנה החורף. שעה נסיעה מכאן. לעת עתה עבדו שם כ-2000 מן המעפילים. נסעתי לשוחת עם האנשים, מנהלי המוסדות והמורים. שם אין אוהלים, הכל צריפי פח, המקום עושה רדשם קשה מאוד, בית סוהר ממש. כאן, במחנה זה, התרגלתי. האוהלים גם הם גורמים לרבות ידועה של הנוף. כאן גם עצים רבים, שדרה, המרככים את המקום. שם, שוררת שור, צריף פח חלוד ליד צריף פח חלוד, מגדלי השומרים רבים יותר מאשר כאן, אין עץ, רק שיחים מעטים בין שורות הצריפים. אדמה עזובה, הכל אפור, אוכל את העיניים, שממון. כך צריכים עוד אנשים לבלות חדרים רבים. יש ופתאום לאחר שכבר התרגלה והנה נגלה הכל מחדש, פתאום נפתח לפניך ספר היסורים של האנשים ודפיו שותחים יסורים וצער ועלבון. ומחדש עולות הדמעות בעיניים ככיום הראשון, כאילו בתגלה לך אסונם פתאום. העיניים שותתות כאב ותחנונים.

פתאום נראה לי ההבדל הגדול ביני לבינם, שאני סוף כל סוף בן-חורין, גם בין החוטאים הדוקרים, הולך ונוסע ובא כל אימת שארצה, ואילו רציחתי הייתי קם ונוסע הביתה. לפינתי

* המשך לאגרות שפורסמו ב"שדמית" ליו.

בפתח האגרות פורסמו דבריו של שלמה תנאי על אהרן זאב, שאח סיומם גביא בשנית:
איד היה זאב — — — איש מודוני כל כך? — — — כאן אפשר רק לנחש ואני מנסה להסביר קו זה אצל זאב, בכך שהיה חי כל ימיו את ערכי-התשתית בכל אשר סביבו, אדם, עם ועולם: בלי אתבה — אין אדם, בלי נצח — אין עם. זהכל רק מתחיל — כל חתרנות עד כה אינה אלא התחלה.

הדרך לנמל קצרה. שם אנו מוצאים כבר את כל מאות האנשים על האסדה המפליגה לספינה. מחכים רק לג. הקולונל הבריטי. הממונה על המחנה, מחכה גם הוא. איש יקר וטוב הוא האיש, ומאושר באושר האנשים. הוא בא ללוות כל אניה נוסעת אף-על-פי שאין לו כל תפקיד שם. הוא יודע שאנשים מכבדים אותו וגם אוהבים אותו, כי יחסו האנושי הוא מופת לכל אנשי הצבא בעלי הדרגות השונות ומחוסרי הדרגות, המטפלים כאן במחנה.

עלינו. מתירים את החבלים הקושרים את האסדה. המכוונות מתחילות לעבוד, כל הקהל קם על רגליו ושירת, "התקווה" פורצת. אף הימנונו הצנרע אינו מושר ביתר רגש, יתר גיל יתור תקוה מאשר ברגע זה. רבות הדמעות בעיניים. דמעות הגיל. צמרמורת עור ברת את האדם. כל כאבינו, כל סבלותינו כעם, כל תקוותינו, כל בטחוננו שנתגבר ונחיה. סקופלים ברגע זה. כולם חשים בזאת. הדגלים מתנופפים, דגלי התכלת-לבן. וטוב להיות יחדיו בשנת 1946, יהודי בן דור ראשון לגאולה, החווה בעיניו את אלוהי ישראל בשובו לציון ביטורים. בשקט מתליקה האסדה על פני המפרץ השלו של פמ" גוססה הרואה בחמתו, אחרי שפעמים רבות נשא על פניו את הצער והדמעות של היהודים שנקרעו בכוח מחופי מולדתם והורבאו הלוט.

מרחוק נראית הספינה. הפעם היתה קשת מלאה בשמים. הספינה עמדה בריק בתוך הקשת, כאות ברית נצחים בין עם וארצו. כולם ראו אצבע אלוהים בקשת זאת. האסדה קרבה, המדרגות מורדות אליה. אנו עורלים הראשונים. הקפיטן מכריז שהתינוקות יבואו הראשונים ואני רואה בבר פני תינוק בורעות אמו זורחים על המדרגות, ואחריו שני ושלישי וכו'. מי שלא ראה פני תינוק על רקע זה, לא ראה מימיו עד כמה הסין האנושי מפאר את העולם. שמש וירח וכוכבים הם אין ואפס לעומת פני תינוק הנישא על מדרגות אניה להביאו לאי.

אחריהם מתחילים לעלות זקנים וצעירים, כל אחד וחבילתו על שכמו, כל עמלו של אדם שעמל תחת השמש עשרים, שלושים. חמישים וששים שנה, נישא בילקוט על שכמו.

והנה, מופיע אחד בלי כלום, חבילתו אברה. הוא אומר לי: "חבר זאב, אני בא לארץ ישראל נקי. אינני חייב לגלות ולא כלום". ורק האושר של איי באופק זורח בעיניו. שוב הם עוברים לפני אחד אחד, ילקוטו על שכמו ואושרו על פניו, אושר גדול. הקפיטן עומד בקצה המדרגות, אף לעזור לכל אחד שחכילתו כבדה עליו, במסירות, בהשתתפות בשמחתו של היהודי. עם משונה האנגלים. יש להם בנים טובים שאשרי מולדתם שבנים כאלה לה. כל עולה העובר על פני משאיר לידי מעט מגילו, מצחוק, מאושרו, ונעלם בירכתי הספינה. ואחר בא במקומו, דומה לו, שותף לו. אנשים באושרם דומים מאד אחד לשני, כמעט אותם הפנים, אין הבדל בין זקן ונער, איש ואשה, ולפי ניד רמות ניצחית אחת מאושרת, יהודי העולה לאי.

האחרון עלה. אני יורד וחוזר אל האסדה. שם מחכים החברים, רופאים, מורים שבאו גם הם ללוות את האנשים. החיילים שליוו מסתדרים ומתפקדים. מתירים את האסדה מן הספינה, מאות ידיים מנופפות מן האניה וקריאות, "שלום זאב". אני עומד מבוך ייש קצת, קטונתי מאד, דמעות עולות בעיני. האסדה מתרחקת מן הספינה.

פני האנשים אינם ניראים יותר, קורלותיהם אינם נשמעים. אני מפנה את מבטי חזרה ליבשה. על החוף נראים אוהלי המחנות. אנשים אין רואים עוד. אבל אני יודע: כולם, כולם עומדים שם לפני פתחי אוהליהם ומביטים לכאן, לספינה הזאת המרדנדת את עומס האושר על פני הגלים. מביטים בקנאה, בגעגועים ומונים את הימים מחדש, לקראת היום שהם יתנדנדו שם במשכן זמני זה שעל פני הים, אשר שמו "ארבע-עשרה שעות לארץ-ישראל".

ושוב אני על החוף. את ארוחת הצהריים אכלנו בעיר. ישבנו, קבוצת ארצישראלים, בבית אוכל יווני קטן בפמגוסטה, בלב רגש שמחה מהול בעצב רב. כל עלבוננו בעור לם מוצף מן האושר תזה של עם שזכה לשלוח עוד 750 מבניו למולדתו, אושר אשר שום גוי לא ידעהו, כי הוא חידש את מולדתו מבלי לחוש ולדעת מה מאושר הוא.

העצבות גוברת. עם רמדומים אנו שבים למחנה הריק, מחנה 55 קירואולוס שנתרוקן מאחרון עזיריו. חלק מאוהליו כבר הוסר ע"י הצבא ומתגלה פתאום שגם עצים ושיחים כאן שלא ראינום. חלק מן האוהלים חתוכים, שהם תפרו להם העולים את המכנסים, החולצות וילקוטי השכם. חלק מן האוהלים פתוח וריק. האנשים אינם, אך כאילו נשארו בהם הרבה צער, כיסופים, יסורים, געגועים ועתה הם נושבים מהם כנשמות ערטילאיות.

חסל המחנה הראשון, סבבל יותר מכולם. זה היה גם המחנה הגדול מכולם ומצויין בחורמר האנושי שבו. באן היו מאות יהודים יורדים שחזרו מן ההרים אחרי מלחמה פרטיזנית. פרימיטיביים וזוי שפה. אך אהבתים דרך המתורגמן והם אהבו אותי דרך המתורגמן. כאן היו פרטיזנים מיערות פולין ורוסיה, פצורעים בעלי מומים בגוף ובנפש. כאן היה כפר הנוער הראשון של המחנה. צפופים עמדו האוהלים אחד ליד השני, הרחובות המו תמיד ביום ובלילה. כאן ראו את הקולות, ראו את הרתשים, כאן מיששו את היסודים בידים, הכל פה תסס. כאן היו המריבות הגדולות, ההתקורמויות, ההתנפלויות, ההפגנות. אין עוד מחנה דומה לו. היתר הם כגני ילדים לעומתו.

עברתי את הדרך הארוכה מן השער אל אוהלי הנטוי בקצת השני על גבול המחנות האחרים. "בן יש הד לרממה", ושמעתי, שמעתי את הרממה הזאת, אשר צריכה וחייבת לעורר שמחה בלב ואינה מעוררת. כי רב וגדול הסבל שנשארו פה אחרי האנשים, רב וגדול ומיותר, אילו היה העולם קצת טוב יותר כלפינו, קצת אנושי יותר, היה מונע סבל זה

מבני האדם. העין מעורפלת כל הזמן והנה אני מחלק עמך, רחל, יום חיים של אחד מישראל, של בעלך.

פמגוסטה, 1.1.47

... היום האחד בינואר, יום ראש השנה שלהם. החלטתי לנסוע באותו יום למחנה החורף, שם נמצאים כ-2000 איש וגם כפר הילדים החדש י"ם. הילדים מן הכפר הישן שהיו במחנה 55 כבר נסעו ארצה. הפצתי לשבת שם עם המרריכים, כי כך הבטחתי להם, ולקבוע את דרך הלימוד שם. הזמנתי אוטו לנסוע יחד עם הרופאים הגוסעים לשם פעם בשבוע.

האוטו איתר לרגל ראש השנה ובמקום ב-8.00 בבוקר הוא הגיע ב-9.30. הנהג היווני, ידידנו כי אנו נוסעים איתו תבופות, בא לבוש חג, מבר שם במקצת. נסענו. בדרך אנו עוברים את פמגוסטה העיר. הוא הודיע שלא יסיע אותנו באם לא נסכים שהוא יכבד אותנו בשתיית כוסית לכבוד החג. הסכמנו. נכנסנו לאחת המסעדות ה"גדולות" בעיר. הוא הזמין עבורנו י"ש ונעלם. אחרי רגעים מספר חזר ועימו להקת מנגנים ורוקדים. הרוקדים כנראה חבריו היו כי גם הוא יצא עימם במחול. הם רקדו באופן נהדר ורוקדים משלהם, דומים בהרבה לריקודים רוסיים, אבל ביתר רכות, ביתר שקט, בחינת "כל עצמותי תאמרנה". על פניהם בת צחוק רכה, החיוך לא כבה על הפנים כל שעה הריקוד. אין רואים בנות כאן בבתי הקפה. גברים בלבד. הנגינה, הריקודים, היין, הקהל מסביב, העבירוני לרגע לעולם אחר לגמרי. לרגע שכחתי כי שליח עם עני אנוכי, על אי גזירה. החגיגות נשבה מכל החלונות והדלתות. כל האנשים לובשים חג, הצאלה שלהם סחבה גם אותנו וישבנו כעשרים רגעים בעולם שכולו טוב. אך זכרנו בכל זאת שעלינו למהר ליהודים מוקפים גדרות תיל. וביקשנו מן הנהג הנחמד שיקצר בחכמה ויסיענו. באנו לשם עם צהרים.

החברים קיבלו אותנו באהבה כי הברידות כאן גדולה, בפרט פה במחנה החורף, במחנה החדש, שחם הסעטים, רק 2000. בשעה שאצלנו במחנות האחרים יושבים כ-6000 איש וממילא

גם העובדים הארצישראלים מעטים פה יותר. דוחלה, אני יושב כבר החודש השלישי במחנה גות, ראיתי כבר גילויים שונים, ראיתי גם ילדים, אך מדי פעם דבר חדש פותח לפניך את התהום כאן והאדם מזדעזע.

באולם גדול, ישבו ילדים מגילים שונים מסביב לקירות, ממולם ישבתי אני. הם התחילו את הפגישה בדקלום מן השירים שלי "בעין חרוד", "הבחורים שלנו", "נבט לי בגן". העברתי את עיני הדומעות על פניהם, יתומים רובם. את סיפור חייהם וחיי אבותיהם כבר ידעתי. ילדים שגאספו בדחוב, בדרכים, בכפרים של גויים, לא ידעו עברית, לא ידעו את עמם ומור-לדתם, ועחה אספום להכניסם תחת כנפי האומה.

ופתאום נתגלה לפני מחדש כל העוול האיום שעשו לילדים האלה. איפה זה גשמע בעולם שיקחו ילדים קטנים, נערים ונערות צעירים, ויושיבום בבית סוהר על לא עוול בכפם. מדוע ולמה, מה חטאו ילדים אלה? אילו דאית את העינים, החום הזה, הענווה, סוהר הלבב המציץ מחוכם. מדוע הם יושבים מתחת לגדרות התיל? מדוע אין הם יכולים לצאת לשי-דות ללקט את פרחי הבר ולצהול עימם כילדי כל עם ולשוך. זכרתי את טיולי בארץ עם ילדים, איך היינו שותים יחד את זיוו של העולם. את הרגשת החופש המלאה הזאת אשר יודע רק מורה המטייל עם ילדיו. ופה אין אנו יכיר לים ללכת מחוץ למספר האמות הקצובות לילדים האלה כשעיניהם שואלות "מדוע? מדוע נפלינו מכולם, מדוע נובלים ימינו במחנה סגור? מדוע מנת הלחם שלנו קצובה? מדוע רואה עולם ביתמותנו ושוקק? ואין תשובה בפה ואין תשובה בלב, ואתה עומד לפני-הם אשם ורצון כעמוד אב עני לפני ילדיו הרעבים, ואין לו פת לחם לפרוס בשבילם. ליטפתי אותם במבטי, אחד אחד. היה זה מבט מצטדק, מפיס, כואב ומרחם, בשעה שבאוזני מצלצלות המלים שלי עצמי מפיי-הם. המילים שכתבתי בשביל ילדי ארץ ישראל החופשיים, המלאים רוח של שמחה וגיל. הם קוראים ונדמה שמחתה למנועלים

חלויים על פיהם יוצאות המילים האלה וכל מילה פצועה ושותתת זם.

בת אורי, קמתי לדבר לפניה. דממה באולם הגדול. דמדומי הערב עוטים אותנו באפלולית ואני מודה לאלוהים על אפלולית זו. אל יראו הילדים את הדמעות שבעיני. ואני חש גל אחד עובר על ליבי ואני שותק. וגל שני ושלישי. העינים כבר דמעו פעמים אחדות והדממה נמ-שכת. חסריני בודאי הרטט שבקולי. מסרתי להם מארץ ישראל, מילדי ארץ ישראל המת-געגעים אליהם, החושבים עליהם, ומוכנים לקבל אותם באהבה. אני מספר להם על ארץ ישראל אשר חפצה לדפא את כאבם, להשכיח את יסוריהם, לפצות את סיבלם, ואני חש את כל אחד בליבי ועוטף אותו בדפיקות הלב.

סיפרתי להם על שמחת הילדים בשדות ישר-אל, כי סוף כל סוף ירגישו זאת גם הם. סי-פרתי להם על שמחת ילד ישראלי בראותו את אילנו פורח, בראותו את הציפור הראשונה מקננת באילן, בראותו שדה נובט, שממה נגד-אלת, גן ניטע, והבטחתי להם שהאוויר הזה שמור להם. עוד מעט יובאו אליו והוא יכפר על ילדות שנגזלה, על משפחה שנגדעה, היכפר? שמעתי אנחה עמוקה מחזה של יל-דים רבים קטנים והם התחילו לשיר. אחד כך אני קראתי לפניהם שירים, מורם דיבר אחרי זה, סיים, דיבר על פגישת אחים, על אהבה משוחפת, וגמר. אמרתי להם עוד מלים אחרי דות ונפרדתי מהם. הם נשארו ואני יצאתי החוצה. צריפי הפת הרבים, גררות תיל, רחרר בות צרים ומלוכלכים, מגדלי שמירה וחיללים עליהם, פרוזיקטורים שומרים ש"פושעים" אלה לא יברחו, הלב נאחו כבצבת וכואב.

באתי רק ליום אחד, כאן עוד 2000 איש, אנשים מחכים. הלכו חברים עימי לאולם האסיפות. חיכו כבר כ-700—800 איש. יהודים מגודלי זקן, יהודים גלוחים, רבנים ודוקטורים, חנוונים ובעלי מלאכה, רובם אנשים קרוב לגילי, שחייזם דבי המעשה מאחוריהם. עתה הם יושבים עצובים, בטלים ומשועממים, מח-

כים למלה גואלת, למעשה גואל. עליתי על הבמה. כל האולם בחשיכה, פנס שדה אחד, עומד לפני על השולתן, אורו הקלוש מאיר את היושבים בשורה ראשונה.

רעיון מנצנץ במוחי: מי יודע, אולי גם אחי יושב ביניהם. הרי גורלם היה גם גורלו. זק-נה זו אשר לפני אינה שונה במאום מאמי. ושוב נישא באולם הצער הזה של אומה דרויה כל כך, והוא עוטף אותי ואגלי מרגיש שכל ורידי מתפקעים בי מצער ומעלבון. אך אני מדבר אליהם על הגאולה שתבוא, על בית שמכינים שם אחים בארץ שבבילם, על חובות היהודי לגאול את עצמו גם כשהוא בניכר, על הצעד הראשון לגאולה — תחית השפה, התרבות העבריים שיכולים לעשותה גם בקפ-דיסין, על מחיקת התחומים שבין הונגארים, רומנים, פולנים, צ'כים, גרמנים, כי כולם יהו-דים הם, כולם אחים לסבל, כולם צופים לקי-ראת גאולתם בארץ. אני מדבר על יחסים הוג-נים בין מפא"י, השומר הצעיר, דדור, אח-דות העבודה וכו', כי הבל ורעות-רוח היא המפלגתיות הזאת האוכלת בקירבם, כאן במח-נה ההסגר, שידאגו בחודשים האלה של שי-בתם יחד לקצת הבנה הדדית, כי הבלתי מור-בנים ביוחר שבעולם הם כולם, כי השנואים שביותר בעולם הם כולם.

הקשיבו לי האנשים ובגומדי, הזקנים שבהם הופיעו לפני אחד אחד, בהכרת טובה שמי-הרהורי ליבותיהם דברתי. הופיעו גם הצעיר-דים והייתי סבור שלי הם זקוקים. והייתי מאו-שר שיכולתי, לתת למאות האנשים האלה שעה של קורת דות, של תקווה מחודשת, של התדג-שות נפש מרעטה, ונפרדנו באחוזה.

בלילה היתה חתונה שהייתי מוזמן אליה מבעוד יום. זה שלושים וחמש שנה שלא ראיתי חתונה כזאת, כמו בעיירה קטנה ממש. לאורך כל המחנה הובילו את החתן והכלה

לחופה. מאות אנשים הלכו ונרות בידיהם, אמהות נשאו את ילדיהם לחזות במחזה, היל-דים צרחו וזוכרתי בילדותי. החופה היתה כדת וכדין ואז הלכו המוזמנים הנכבדים לבית הכ-לה. השולחנות היו ערוכים. הקיבוץ שהחתן והכלה נמצאים בו החליט באותו יום שלא לא-כול ארוחת צהרים ולהשאיר את הארוחה המ-כושלת לאחר החופה. מכר לחם שקושט עשו עוגות, קליפות של תפוזים שימשו גביעים, יין נתן הגיינט והיתה סעודת חתונה כדת וכדין. הריקודים נמשכו עד מאוחר כלילה. רק אז הלכתי עם החברים הארצישראלים, ישבנו יחד ליד ימה של קפריסין ובכינו. על שמחת חתן וכלה אלה שכל בגרותם עברה במחנות, שלא טעמו טעם חופש מאז היותם ילדים צעיר-ים.

— סוף —

עקה (פסל) — פיני בן סירא (אמיקים)

שדמות

במה לתנועה הקיבוצית

גליון ל"ט -- סתו תשל"א

4

איגרות ממחנות המעצר בקפריסין

אהרון זאב

אהרון זאב נולד בפולין ב-1900 ונפטר בת"א ב-1968. עלה לארץ ב-1925. שימש כמורה בדגניה א' ואחר-כך בבית חינוך לילדי עובדים בתל-אביב, מקום שהעלה יחד עם חבריו את מלאכת החינוך למעלה יעוד. בין שליחויותיו הרבות — פעלו כאיש ה"הגנה" במחנות המעצר בקפריסין ועבודתו כקצין חינוך ראשי של צה"ל. בין ספריו: „פרחי בר“ — כל שיריו, כולל אלה שבספריו הקודמים. „מניינו ראינו“ — רשימות לילדים מימי מלחמת תש"ח.

אצל זאב היתה הבחנה קפדנית, בולטת, בין תורה שבכתב לבין תורה שבעל-פה. היה כותב מעט, בעיקר דברי שיר לילדים ובתקופה מסוימת — רשימות בענייני יום-יום, אף הן לילדים. היה קשה-כתיבה, או ליתר דיוק: החמיר עם עצמו במלאכת העט ולא טבלו בדיו אלא אם כן היה לכך הכרח. כל שירי זאב מהווים כרך אחד, לא עבה, והרשימות — ספר זק. איך היה זאב — שלא היה איש אופנה, משום סוג, והתקרב לשנתו ה-70 — איש מודרני כל כך? איך חי את חייו אמנו עד תמצית-התמצית, לא היה שוקע לרע אל חוסר-המגע עם בני דורות צעירים. בלשון אחרת: איך לא פיתח את התיסכול של „איש הדור שחלף“? כאן אפשר רק לנחש ואני מנסה להסביר קו זה אצל זאב, בכך שהיה חי כל ימיו את ערכי-התשתית בכל אשר סביבו, אדם, עם ועולם: בלי אהבה — אין אדם, בלי נצח — אין עם. והכל רק מתחיל — כל התרבות עד בה אינה אלא התחלה.

שלמה טנאי

משעה 0800 בבקר עד 1200 בלילה אך איננו מרגיש כל עייפות ומעולם לא הרגשתי חשי-בות עבודתי בכל רגע ותובן חיים בזה כאשר אני מרגיש פה. הגה רק לפני שעתיים עברתי בחשיכה. שמעתי קול אומר: „הנני מאוכזב. אילו ידעתי שזה כך הייתי נשאר בפולין שיש חטו אותי שם“. הלבתי אחרי היהודי הגדואה כבן 55 והתברר שהוא רק 46, נכנסתי איתו בשיתה, הזמנתיו לאחלי וישבנו מול המגורה הדולקת. נשאר יחיד: מכל המשפחה, אשה בגים בנות. נתתי לו לדיבר ולשפוך את ליבו ואח"כ דברתי אני. תיארת לי איך חייו ישתנו בבואו ארצה. התיארת לי שעוד חייו לפגוע. ראיתי איך לאט לאט עולה התקוה בעיניו וקפץ בכל פעם ממקומו: „אני עוד אחייה, עוד יהיה לי בית, אעבוד, אעבוד, אני יודע לעבוד 16 שעות ביום בתענוג, אני אינני מתעייף“.

18.10.46

עתה כבר יום ראשון בערב וזה המכתב הראשון. הייתי עסוק מאד שלושת הימים הרא-יונים והפוסטה בין כך הולכת רק פעם אחת בשבוע — יום רביעי. היום היה שקט, הגעתי ללימסול בשעה 0800 בבקר. חיכה לנו בא-ינה התברר בלימסול והומינגי לשתות קפה במשרדם ומשם נסענו בטכסי לאורך החוף בפמגוסטה. הגוף ארצישראלי: אדמה צחיחה, גבעות שפיים רק מעט עצים יותר מפזורים. הערבים הגדאים כדרך, נקיים מאוד כולם כאילו רק עתה עלו מן-הרחצה. היינו בשעה 12 בפמ-גוסטה. חיכו לנו מהגרינגס-ונסענו מיד למחנה. העיניים רטבו הליפות. מהנה אוהלים ענקי, מסביב גדרות תיל שלושה במספר ורואים את היהודים. מבעד לחוטים, אך פרטים אספר לך בבואי... נכנסתי מיד לעבודה ואני עסוק

המבוגר שותק. מעיף בשחום מבט קצר מדי פעם. נס-ציונה עיתה רדומה. קסנה: מאד קסנה. תחנת האוטובוסים. אוטובוס אחדון לתל-אביב יוצא בעוד חמש דקות. בינתיים אני נוסה, בחדר השידותים הקטן והמטונף. של התחנה, לשטוף את אשירידי השוקולד מעל מסי. אבל הריח, הריח המתוק-מעופש, איננו. חולף. הוא בא בנחירי. מעורר בי בחילה.

הנהג מפחק. שני נוסעים מוטלים בפינות האוטובוס, מגומגמים. אחד מהם, אדמדם וכרסותו, אף נוחר קלות. כרסו עולה עם גשימותיו במין מאפה תופח. השעות הקטנות של הלילה, אבל אדוני: אדוני הרוקסוד. על מה זה הייתם: משוחחים עד-השעות הקטנות של הלילה? אל-נא באפך אדוני. אל-נא באפך. ובכן, דמך הנזל באגוזיפו הקטנים. על דלת בית-הממתקים העשויה כולה בובות של שוקולד, התחגן: פתחי לי, סבתא טובה, אנא, פתחי. אנא. אל-נא באפך: אדם שאיננו מסוגל. שאיננו יכול. שאין בידו-שום-אפשרות. אורות נס-ציונה מאחור, מחזירים. עוד מעט, עוד כמה שעות, שחר. שאיננו מסוגל. התבין.

תל-אביב. הטיילת. מאוחר, מאד מאוחר בלילה. אשתי עדינה מחכה. היום יום שני. עכשיו לילה. מחכה. עיניה כחולות. הים של תל-אביב איננו כחול. הוא חום-ירוק. עכשיו הוא אפל, והוא שרצף עכשיו. קרעי-אצות וציבורי פסולת צפים בו, מבקשים לנגוע בחוף, לנח.

הטיילת ריקה. בעבר השני של הכביש, לפני בית-הקפה, מול האופרה, אשה. משלבת רגלים חשופות, גדולות, צהובות. מביטה. ממתנה. זונה.

מכונית כהה באה מכיוון אלגבי. נעצרת בחריקה ליד בית-הקפה. האשה קמה לאט, בכבוד. נגשת. שיחה קלה. משא-ומתן. נכנסת פנימה. טורקת. המכונית מפליגה.

הרהק, מאחורי הבתים הישנים, המתפוררים, וערימות-האשפה שלאורך החוף, מנצנצים אורות הגלריות ובתי-הקפה של יפן-לתיירים.

(נכשה-חיים מאוחר)

רישום — יוסל ברנר

הילדים נדגרה שהם הכינו ובעצמם סידרו אותה וקשרו והושיבו את הילדים והחלו לנגן אותם. והם עמדו מנגד בהבעת אבות שסידרו יפה את ילדיהם. הם היו אנושיים מאוד ובאמת גיבטלמגים.

דע ומר גודלם של אנשים אשר אחרי התגלגלם 6—7 שנים במחנות, עליהם שוב לבזבו את חייהם הצעירים והלא צעירים מאחורי חוטי התיל. אך אם גזור עליהם מחנה, יהי היחס אליהם כפי שהוא מצד האנגלים כאן. המחנה נראה כעיירה יהודית קטנה בפולין או בארץ קרינה. ברחוב הראשי יש כביש ומטיילים בו זוגות וזוגות או בהבורות, מזומזמים, משוחחים, מתווכחים ושרים. יש שלוחה מסוימת המכסה תחומות תחומות של טבל ועיגולים. כן, אמדתי שחפצתי לכתוב לך כל יום אך אין אני עומד בדיבורי מתוך אונס. אתמול למשל אחרי יום עבודה רגיל היו לנו בערב 8 תחנות. בבת אחת סבבו 8 כלות מסביב ל-8 חתנים. היתה באמת שמחה. אחרי התחנה היתה קבלת פנים לבאי אגיה חדשה שהגיעו שלשום והסתדרו. האנגלים הכינו להם חדר אוכל, הכינו כלים, כפות ומזלגות, העמידו חיילים שיבשלו בשבילם ארוחת צהריים כדי שתהייה להם ארוחה חמה ומבושלת מיד בבואם. קבלת הפנים שלנו נמשכה עד 0100 בלילה. הם, האנשים, אינם צריכים לקום בבוקר לעבודה. אך אני הייתי צריך כבר ב-0700 להיות בעבודה וממש לא יכולתי עוד לשבת ולכתוב. סלחתי לי רוחלה. חיים היו לי חמש פגישות. נפגשתי עם 600 איש בערך. מלבד פגישות עם בודדים, שיחות עם קבוצות קטנות וביקורים באוהלים, כדי להקשיב לאנשים שיוכלו לשפוך את ליבם. עתה השעה 1000 ובאתי מן העבודה. אני יכול לכתוב לך אח פרטי הפרטים, חפצתי שת"ל לזוי אותי בעבודה ממרחקים. זאת היא עבודה שחלמנו פעם שנלך יחד למשכנות העוני של ישראל כדי לעזור להם. עברתי במחנה, "הבי-תה" עם אפלולית הלילה, לאור הפרוז'קטורים מרחוק.

פמגוסטה, 22.10.46

... עתה השעה 1130. זה עתה נגמר יום עבודה. אמש לא כתבתי אליך כי נפרדנו מד"ר שיבר וישיבנו עד 1230 ופשוט לא היתה כל אפשרות לכתוב. כאן אהבו אותו מאוד, כפי שהוא דאוי לך. ראיתי קצת מתהלך בין אנשים והביינתי מדוע את מחייסת אליו בכבוד ובחביבה קאלה. כשהוא עובר, נפלא הוא האור שהוא משאיר אחריו. כאן מלוח אותי הרגשה, כאילו לרגלי ים סוער שגליו הזועפים מכים מלמעלה, מעל לתחומות איומים ואני עומד על החוף... גם כשקופצים לתוכו, הגלים נושאים אותך שוב ושוב אל החוף. אם בתפצץ לקבל מושג מה קחי את התג"ך וקראי בספר, "במדבר": "וי' לוגו על משה, מה גשתה מי יאכילנו בשר" "זכרנו את הרגה", "נתנו ראש נשוכה מצדיי" מה" וכו'. וכו'. יש ואני עובר במחנה ומביט על האוהלים וחושב אלה הם: "ויחגו במדבר צין או ברפידים". להגיד מה טובו אהליך יעקב קשה מאוד. כל מה שאני עושה כאן, אני עושה בשמי ובשמך. נראה לי שאף פעם לא עברתי אתך יחד כמו הפעם.

פמגוסטה, 26.10.46

... אני גר באוהל עם עוד שני אנשים. עם המור"ה רה שנסע עמי, ועם הרופא שבא במקום שיבר. חברים טובים הם ומסורים אנו בינינו כדרך האנשים העובדים עבודת קודש ונעלים במילא במגעם. אוכל לא חסר לנו. אני רעב וגם האנשים במחנה כמעט שאינם רעבים. היחס של האנגלים כאן, הוא באופן יוצא מן הכלל טוב ויפה, מוכנים לעזור בכל אשר ידם מגעת. ראיתי אתמול שני חיילים מביאים למחנה

הילדים נדגרה שהם הכינו ובעצמם סידרו אותה וקשרו והושיבו את הילדים והחלו לנגן אותם. והם עמדו מנגד בהבעת אבות שסידרו יפה את ילדיהם. הם היו אנושיים מאוד ובאמת גיבטלמגים.

דע ומר גודלם של אנשים אשר אחרי התגלגלם 6—7 שנים במחנות, עליהם שוב לבזבו את חייהם הצעירים והלא צעירים מאחורי חוטי התיל. אך אם גזור עליהם מחנה, יהי היחס אליהם כפי שהוא מצד האנגלים כאן. המחנה נראה כעיירה יהודית קטנה בפולין או בארץ קרינה. ברחוב הראשי יש כביש ומטיילים בו זוגות וזוגות או בהבורות, מזומזמים, משוחחים, מתווכחים ושרים. יש שלוחה מסוימת המכסה תחומות תחומות של טבל ועיגולים. כן, אמדתי שחפצתי לכתוב לך כל יום אך אין אני עומד בדיבורי מתוך אונס. אתמול למשל אחרי יום עבודה רגיל היו לנו בערב 8 תחנות. בבת אחת סבבו 8 כלות מסביב ל-8 חתנים. היתה באמת שמחה. אחרי התחנה היתה קבלת פנים לבאי אגיה חדשה שהגיעו שלשום והסתדרו. האנגלים הכינו להם חדר אוכל, הכינו כלים, כפות ומזלגות, העמידו חיילים שיבשלו בשבילם ארוחת צהריים כדי שתהייה להם ארוחה חמה ומבושלת מיד בבואם. קבלת הפנים שלנו נמשכה עד 0100 בלילה. הם, האנשים, אינם צריכים לקום בבוקר לעבודה. אך אני הייתי צריך כבר ב-0700 להיות בעבודה וממש לא יכולתי עוד לשבת ולכתוב. סלחתי לי רוחלה. חיים היו לי חמש פגישות. נפגשתי עם 600 איש בערך. מלבד פגישות עם בודדים, שיחות עם קבוצות קטנות וביקורים באוהלים, כדי להקשיב לאנשים שיוכלו לשפוך את ליבם. עתה השעה 1000 ובאתי מן העבודה. אני יכול לכתוב לך אח פרטי הפרטים, חפצתי שת"ל לזוי אותי בעבודה ממרחקים. זאת היא עבודה שחלמנו פעם שנלך יחד למשכנות העוני של ישראל כדי לעזור להם. עברתי במחנה, "הבי-תה" עם אפלולית הלילה, לאור הפרוז'קטורים מרחוק.

... כן קבלתי חיים מתנה. הלכתי בין האוהלים, הלך לקראתי יהודי אחד והגיש לי כובע במת-

הכובע שהוא תפר אותו בעצם ידיו, בלי מכונה. שנתדעו מה שהיהודים יודעים לעשות" הוא אמר לי. כשהצנתי לו שיתן את הכובע לאחד הפליטים, הוא געלב והבטיח לי שהוא יתפור כובעים לכל אלה שכובע חסר להם; בלי פרוטה.

פמגוסטה, 30.10.46

סיכמתי היום מספר פגישותי עם אנשים. מאז בואי, נפגשתי פנים אל פנים בשוחות הרצאות עם 3700 איש, מלבד האנשים הבודדים והקבוצות שנפגשתי איתם פעמיים. זה עולם אחר ומשונה, עולם של יציאת מצרים. כתבתי לך פעם שתעייגי בספר, "במדבר". בשובי, בסקירה הראשונה שאתן לך, אקח את הספר, אקרא לך ולפי זה אספר לך על המחנה ותביגי אותי. אפרט לך את הביטויים שלנו שהיו מופשטים מאוד ואסביר את תכנם. אני עובד כרגיל 14 שעות ביום, אך כפי שכתבתי אין העבודה מעייפת אותי. נחיצותה, ההכרה של חשיבותה בשביל כל איש ואיש, הרעיון שאתה משרת חלכאים ונורכאים, גותן כוחות ומפיג את העייפות. מאורעות היצוגיים אין. איני קורא עתון, איני שומע רדיו, איני יודע מה שנעשה בעולם. יש עולם אחד של ילדים, נערים ומבוגרים, הנושאים איתם את ריח החריכה של התופת, וזה הכל. דרך אגב, מספר זה או אחר, מתוך אדישות גמורה, על איזה סחזה שראו עיניו ואתחלחל, ואנו עוברים שוב אל הנושא הקודם. אחד למשל מספר לי בין דברים רבים: "הרכבת עמדה בשדלץ, מבעד לחלון ראיתי את המרצפות והפסים כרצפת כית מטבחיים מגואלת בדם ולאורך כל הפסים היו ערמות ערמות של גופות מסודרות כבר ביד אדם, שלשה בשורה ורביעי מכסה לרוחב, בגריהם קרועים מעליהם על-ידי הפור"נים שבסביבה. על די-כמה מן הערמות עמדו גויים והפשיטו את הבגדים מעליהם והיפשו בכיסים". ועלי עולים דמויות של דודים, דודות ובניהם ובני בניהם, של שכני הדודים האלו שהיכרתה, של חברים-רבים מימי געורי. אך הוא כבר מדבר על ענין אחר, על חברו לאוהל

אשר, "סחב" לו, בליעל, את הפרוטה היחידות שהיו עימו ועתה גשאר ללא מל. באותו הסוף, באותו הקצב כאילו אחד הם זה זה. מי שאינו שומע דבריהם של האנשים, אינו יודע גהיגום מהו.

פמגוסטה, 3.11.46

... נתרבו היהודים אצלנו. הזמנתי עוד 3 מורים שיבואו. עתה כל תכנותי נתפקקו. מאז בואי כמעט שחוכפל המתנה. ומורה אחד לעיר שלימה, מהו? נמצאים עתה כאן מספר אנשים כמו בעיר בינונית בארץ. הצרכים מרובים. בלימוד השפה עובדים עתה כ-300 מורים מקומיים. הם אינם מורים אך מוכרחים לנצל את כל מי שיודע מעט עברית, כי לאנשים אין מה לעשות וכשמעסיקים אותם כמה שעות ביום מצילים אותם מן השעמום האיום. 80 אחוז מן האנשים לומדים. אני חייב לשוחח לפחות עם ה"מורים" ולהודיך אותם; לשים לב מה הם עושים. יש שני כפרי גוער, עם תכנית לימודים של 4—3 שעות ליום, עבודת שרות מעט, אני חייב לעסוק עימם. כמה שלא אפצל את שעותי, איני מספיק. מה שקבעתי לפני שבועיים לשעתיים ביום, קיצצתי לשעה אחת, מה שקבעתי לשעה אחת קיצצתי לחצי. הודיעו מן הארץ שב-13 לחודש ישלחו לי מורים ואז אני חושב שאעבוד פחות. גם אין לי כל רצון לעבוד פחות. לחיפך, אין געים לי יותר כאן מעבודה מרובה. יש פה אנגלים, מן הקצינים הגבוהים, שעובדים לא פחות ממני וגרמה לי שלא בפחות מסירות. יש כאן מייג'ור מוריס אחד, המקדיש את יומו ולילו ושעות הפנאי ומתהלך כאב טוב. אין אני מהאר לי יהודי שיכול היה להיות יותר מסור ממנו, דואג בכל פרט קטן מהקטנים שאפשר להקל פה על חיי האנשים כאן, פשוט עונג לראות שישנם עוד אנשים כאלה בעולם איום זה, קל יותר לחיות, אך כולם, גם אלה שאינם מגיעים למסירותו, התנהגותם אנושית ואין שמץ פוליטיקה במעשיהם, פועלים באמת רק כאנשים. העם פה קשה, והם בסבלנות יוצאת מן הכלל נושאים את משאם, טרחם וריבם. ישנם עוד אנשים

בעולם, כשאני מסתכל על גילויי החיים, אני נזכר כתיאור ההוא של טולסטוי שהוא מתאר את ראשית האביב, איך מבין אבני המרצפת פורצים חששנים וצומחים.

החזונות מידי שבוע, לידות, חדר התינוקות גדל והולך, יולדות נוסעות ובאות, האמבולנס עובד כל יום, המהלה עסוק מאוד. עד עתה נולדים פה רק זברים, כך שכל אם בטוחה בהריונה שתלד כן ועד עתה זה נתקיים. התינוקות נחמדים. קרו גם מקרים שנולדו ילדים מתים. שני מקרים כאלה, ואיום לראות את האמהות האלה. הבעלים שלהן בעתלית, ער-מדות הן לבדן כמדבר, עם צערן ובאכזריות יאושן.

פמנוסטטה, 7.11.46

עברו כבר שלושה שבועות, הזמן יחלוף לאט. בעיניי נראים הימים כשנים שלמות, אך בלבתי כאן בין אנשים, ואשמע על אנשים שנפרדו לשנים וחוזי ברזל סוגרים בעדם, על אמהות שעזבו תינוקות והילדים כבר בארץ, יש כאלה שכאו עם ילדי טהרן והאמהות נפשן יוצאת אליהם, מתהלך בין אנשים, מאות ואלפי פים, אלה שיש להם מי לפגוש — אז קורבן ימי הפרידה שלנו קטן ואפסי מאוד. ומצפוננו שלי ושלך שקט יותר שאנו יכולים לתרום גם אנו מעט מן המעט להקל סבלות העם הזה.

היום הלך לקראתי בחור צעיר נחמד שחרחר, עיניו קורנות מאושר ואמד לי: „נו, מה תגיד חבר זאב, מצאתי את אשתי. השארתי ברוי סיה, הייתי בטוח שהיא כבר מצאה לה שם מישתו. כבר 3 שנים. היום אני מתהלך כך בתוך מחנה 63 (זהו המחנה החדש של האנשים שהגיעו ביום הששי שעבר באניה „לטרון“) ונדמה לי שאני רואה אותה, היא עוד יותר יפה משהייתה, והיא רצה לקראתי, היא חיבתה לי, היא חיפשה אותי. רוחלה, לא הייתי גיבור, בכיתי כדמעות וזלגות, שאלתי אותו שנית ושנית, השעה הייתה שעת סגירת השער רים בין המחנות והוא חייב היה לחזור למחנה שלנו, והוא חזר וסיפר לי איך הוא ראה תנועה שלה, איך נדמה היה לו, איך נהייה בטוח יותר והכל כהדרף עין, אם יש אושר

חלק. לא גדול של האנשים שבור ומי אם העלה להם ארוכה, ויש גם חלק אשר יטהר לעולם, אך זה חלק קטן מאוד. את עמנו, את רוע גורלנו דואים כאן פנים פנים.

פמנוסטטה, 14.11.46

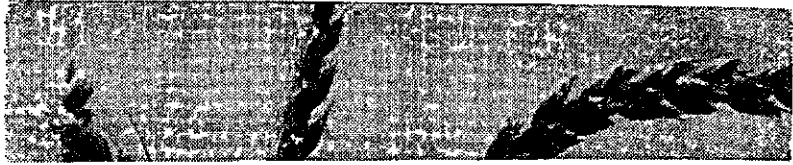
הימים ימים סוערים מאוד במחנה. אתמול ידע על הסרטיפיקאטים, שלשום כבר דובר על זאת. לאניות הראשונות יש סרטיפיקאט אחד לכל עשרים איש. כל איש מן העשירים וצרכיו יימך, וחשבון חייו עימו, אם שילדתה הגיעה ארצה עם ילדי טהרן, הילדה עתה בת 6, אב משפחתו הגיעה ארצה לפני 7 שנים, אשה קטנה ילדות, הוא התגלגל בכל המחנות. בחור קהל עם שני כדורים בגופו ומאכזר את שיווי המלח. קל מדי פעם וזקוק לטיפול רפואי של מומחים, וכל אחד בא אליי לבקש להתחנן מאד. היה בידי לעזור, כאילו יש לי דעה. ואחר וסכרה, בכל זאת משפיע ונשמעים לכך.

במחנה עתה טקט יותר, האוכל יב יותר, התקוות לסרטיפיקאטים רבות יותר, הארץ נראית לאדם מרחוק בכל רגע אל חייו, האמונה שיבואו שמה נתנת את היכולת להיות ולשאת. אאמינה כי יש לי חלי רב ברוח הטובה אשר ירדה על המחנה. ימים רבות אני משמש מכבה אש, סכסוך והצמד לפרוך, ריב באיבו, חילוקי דעות שמתחילים, אני אץ ומתווד ומרגיע ומסביר ומפטר ותודה לאל האנשים נשמעים, מחייכים, מתפייסים, מוחתי רים וקל יותר להיות, וקל יותר לנשום. עתה, כשנפגשתי כבר כמעט עם כל האנשים פנים אל פנים, יש לי מושג שלם על כל המחנות. ברובם חומר אנושי טוב, ער, תוסס וטהור בליבו. בבואם ארצה ידפאו מזה מאד מכל חלאה שנדבקה בהם בנדוניהם וייטב להם

מצד שני, הכריאים, המקריים הקלים יותר, גם הם חושבים שבידי להשפיע ובאים. זה שלושה ימים שאיני יכול לעשות כל עבודה חינוכית, כל עבודה תרבותית, לא עם המורים ולא עם ועדות התרבות. אני עסוק כל הימים בענין הסרטיפיקאטים. אני רוצה שלפחות בין האנשים פה תשרוד קצת שלוה, שהיחס יהייה מעט אנושי, וקשה מאוד להשיג זאת. שמעתי שמדברים כבר על מכות, יש שרוצים להכות אותי מפני שאני סוכן בריטי על אומרי שחי הנערים הבריטיים האלה המסתובבים ליד המחנה, קדושים כחי יהודי. ויש שרוצים להכותני כי אני דואג יותר מדי לכלל ולא לפרט. ויש להיפך שאני עוזר יותר מדי לפרט ושוכח את הכלל. יש אומרים שאני מפלגתי ויש שטוענים מדוע איני עוזר למפלגה שלי. אך אין דאגה, השפעתו על רוב האנשים גורר לה, ונדמה לי שבזמן הקצר להיותי כאן, שרשתי שטויות רבות מליכות אנשים, גם מאלה שבראשונה התנגדו לדבריי.

רישום — ארטון צור ז"ל (שער הגולן)

STAMP

לכ
מערכת „שדמות“
בית האיחוד
רח' הירקון 128
תל-אביב
ISRAEL

2

שדמות

במה לתנועה הקיבוצית

גליון ל"ז — אביב תש"ל

